

Ješuaan ja jopa Don Quijoteen. Ulitskajaa on kuitenkin myös syytetty liiasta ideologisuudesta ja omien ajatusten syöttämisestä lukijalle kaunokirjallisuuden varjolla. Vaikka romaani voitti vuonna 2007 arvostetun *Bolšaja kniga* (Suuri kirja) -kirjallisuuspalkinnon, kaikki eivät olleet vakuuttuneita romaanin suuruudesta tai merkittävydestä, vaan

epäilivät palkitsemisen syynä olevan kirjailijan suuren suosion lukijoiden keskuudessa. Oli miten oli, *Daniel Štain, perevodšik* on mieltä kiehtovaa ja antoisaa luettavaa, jossa käsitellään suuria asioita ihmiskohtaloiden kautta, helposti lähestyttävällä tavalla.

Marja Rytönen

Eurooppalaisten maahanmuuttajien tarinoita

Dubravka Ugrešić: *Kiputilahallitus*. Suom. Kari Klemelä. Helsinki: Like, 2007. 342 s.

Kiputilahallitus on kroatialaiskirjailija Dubravka Ugrešićin ensimmäinen suomennettu teos. Ugrešić on syntynyt entisessä Jugoslaviassa, Kroatian tasavallassa vuonna 1949. Hän toimi kirjallisuudentutkijana Zagrebin yliopistossa lähes kaksikymmentä vuotta tutkien mm. venäläistä avantgarde-kulttuuria. Jugoslavian kriisin puhjettua Ugrešić ilmaisi kirjoituksissaan sotaa ja kansallismielisyyttä jyrkästi vastustavan näkökantansa. Vuonna 1993 hän lähti Kroatiasta. Ugrešićin nykyinen asuinpaikka on Amsterdam, jossa hän elää vapaana kirjailijana.

Amsterdam on myös *Kiputilahallituksen* tapahtumapaikka. Romaani kertoo siitä, kuinka vaikeaa on entisessä Jugoslaviassa syntyneiden ja kasvaneiden nuorten aikuisten maahanmuuttajien elämä, kun synnyinmaata ei ole enää olemassa ja sopeutuminen uuteen maahan ei onnistu. Päähenkilö ja minäkertoja Tanja Lucic on kirjallisuuden opettaja ja filologi. Hänen tehtävänsä on opettaa Amsterdamin yliopistossa ”serbokroaatin kieltä ja kirjallisuutta” nuorille maanpakolaisille, joille opiskelu on pakollista oleskeluluvan ja sosiaaliturvan saamiseksi. Romaanin nimi tulee haagilaisen sadomasokistisen

pornoklubin nimestä. Osa opiskelijoista työskentelee ”Hallituksessa”, ateljeessa, joka tuottaa tarvikkeita Hollannin monikasvoiselle pomoteollisuudelle.

Tanja pohtii miten selvitä mahdottomasta tehtävästään opettaa erilaisista etnisistä taustoista tulevia, parhaassa työ- ja perheen perustamisiässä olevia opiskelijoita laukaisematta konfliktia heidän välilleen. Ongelmana on, että hänen oppiainettaan, jugoslavistiikkaa ”ei ollut virallisesti enää olemassakaan” vaan ”puhuttiin Slovenian, Kroatian, Bosnian, Serbian, Montenegron ja Makedonian kirjallisuuksista” (54–55). Puhuttiin kielikin on ongelma. Kirjan henkilöt välttelevät nimeämästä äidinkieltään, serbokroaattia, ja puhuvat sen sijaan ”meidän kielestä”. Jugoslavian hajottua kielinä oli alettu erottelemaan toisistaan väkiväkällä – kielestä tuli ase. Yksi sana on kuitenkin sama sekä bosnian, kroatian että serbian kielellä: *smrt*, kuolema, kuten kertoja havaitsee.

Kurssinsa aluksi Tanja pyytää kaikkia kirjoittamaan lyhyen omaelämäkerran englanniksi. Miksi juuri englanniksi? ”Meidän” kielellämme niistä tulisi vain jonkinlaisia tunnustuksia. Oman lähimenneisyyden kohtaaminen on vaikeaa – yksinkertaisimmatkin kysymykset, kuten missä olen syntynyt, pakottavat miettimään. Igor, yksi oppilaista kirjoittaa: ”Shit, I don’t have any

biography!”

Tanja oppilaineen jatkaa oppituntien aikana menneisyyden käsitteilyä eräänlaisen mielikuvituslaboratorion muodossa. Aluksi kaikki menee hyvin ”jugonostalgian” merkeissä: arjen yksityiskohtien, ruokien, tv-ohjelmien ja iskelmämusiikin huvittavissakin muisteloissa. Mutta koettu ja eletty väkivalta ei ole myöskään unohtunut, eikä arkinostalgia hälvennä jatkuvasti kalvavaa ahdistusta, turvattomuutta ja aggressioita:

”Meiltä oli viety synnyinmaa ja oikeus normaaliin elämään. Meiltä oli viety äidinkieli. Olimme joutuneet kokemaan nöyrytyksiä, pelkoa ja avuttomuutta. [...] Kaiken muun ohella meiltä oli nimittäin viety myös oikeus muistaa. Koska kotimaamme oli kadonnut, meistä tuntui että sen mukana oli pyyhitty myös muistot entisestä elämästämme. [...] Jugoslavian menneisyys oli tehty naurunalaiseksi ja ihmisiä kannustettiin kieltämään entinen elämänsä ja unohtamaan se.” (s. 76.)

Menneisyyden kieltäminen tai unohtaminen ei ole kuitenkaan helppoa. Kun Tanja käy lukukauden päätyttyä kotonaan Zagrebissa ja palaa takaisin Amsterdamiin, hän saa kuulla että yksi hänen oppilaistaan on sillä välin tehnyt itsemurhan. Oppilaan isä on tuotu Haagiin sotarikosoikeuteen, eikä hän kestä kohtamaansa häpeää.

Romaanin kieli on sujuvaa, suorasanaista kerrontaa, joka koostuu Tanjan näkökulmasta kerrotuista tapahtumista ja hänen ajatuksistaan, joiden joukossa on myös suoria katkelmia hänen oppilaidensa kirjoittamista omaelämäkertoista ja esseistä. Henkilöhahmojen kautta lukija saa aavistuksen siitä, millaista on maahanmuuttajien elämä. Korkeasti koulutettuja nuoria aikuisia ja heidän perheitään odottavat lähiöt, lika, väkivalta, välinpitämättömyys, sosiaaliset,

emotionaaliset ja kielelliset ongelmat. Romaani kertoo entisen Jugoslavian nuorten aikuisten tarinan, mutta sen käsittelemä aihe koskee laajemminkin Itä-Euroopasta tulevia maahanmuuttajia, ”yhdistyneen” Euroopan kansa-

laisia, joilla on ongelmallinen, ahdistava menneisyys takanaan ja epävarma, tuntematon tulevaisuus edessään.

Marja Rytönen

Nainen joka myy sielunsa

Sodankylässä kesällä vierailleella Andrei Kontšalovskilla on takanaan pitkä ura: yhteistyö Andrei Tarkovskin kanssa, yksi hyllytetty elokuva, *Nuoren naisen omni*, jonka maine palautettiin 80-luvulla lukuisin palkinnoin, klassikkofilmatisointeja ja muutto Hollywoodiin 80-luvun alussa, siellä viitisen enemmän tai vähemmän onnistunutta työtä, paluu Venäjälle Stalinin elokuvakoneenkäyttäjää kuvaavan elokuvan (*Sisäpiiri*) merkeissä, sitten muutama nyky-Venäjää kuvaava elokuva, ohessa tv-sarjoja ja teatteri- ja oopperaohjauksia. Näin muutamalla sanalla lievästi sanottuna monivaiheinen ura.

Kontšalovskin viimeisimmällä elokuvalla *Gljanets / Gloss* on ollut Suomessa hieman tyly kohtaolo: kolmella eri festivaalilla se on

ollut luvassa, mutta jäänyt syystä tai toisesta esittämättä. Onneksi se on ollut saatavilla dvd:nä. Se on mainoslauseensa mukaan katkera komedia makeasta elämästä, elokuva naisesta, joka myy ruumiinsa, mutta kadottaa myös sielunsa. Ja se pitää paikkansa.

Voi sanoa, että sen mukaan paholainen pukeutuu Pradaan Moskovassakin. Julia Vysotskajan esittämä Galja on Tuhkimo, joka satuttuaan pikkukaupungin julkkikseksi päättää lähteä valloittamaan Moskovan ja hankkimaan rikkaan miehen.

Tietenkään se ei käy silmänräpäyksessä. Galjan tie käy kiiltopaperisen muotilehden kautta catwalkien helvettiin. Sinnikkäästi hän roikkuu mukana toistuvista vastoinkäymisistä huolimatta, milloin sattuman catwalkille

nostamana, milloin muotigurujen kotipiikana, kunnes hänestä rakennetaan Grace Kellyn näköiskappale. Hitchcock ja erityisesti *Vertigo* astuu kuvaan mukaan valokuvaaja Vlad Loktevin pitkän puurtamisen tuloksena syntynen Kelly-hahmon myötä (hän julkaisi kokonaisen albumin työnsä tuloksista tämän elokuvan parissa) vaikka Kelly ei siinä esiintynytkään. Tästä iskulause Vysotskajasta Venäjän Grace Kellynä. Näin todellisuus omalla tavallaan jäljittelee taidetta. Yhtäkkiä Vysotskaja on sitä, miksi hänet elokuvassa muotoillaan. Galjalle jää vain kaipaus lapsuuteen vanhan Toivo-iskelmän säestyksellä. Eikä sekään ole niin ruusunhohteinen. Galjan tie on pakoa rapajuoppojen vanhempien kurjuudesta minuuden katoamiseen.

Tässä Kontšalovskin synkkä näkemys nyky-Venäjän vaihtoehtoista. Hänen kuvauksensa Moskovan kauniitten ja rohkeitten vuoristoradoista on persoonallinen sekoitus Fellinin *Dolce vitaa* ja David Lynchin *Mulholland Drivea*.

Velipekka Makkonen